



Haziran 2009

## Verim Yüksek, Yaygınlık Az Türkiye’de Geliştirilen Yazlık ve Kışlık Buğday Çeşitlerinin Etkinliği

Üretim bakımından Dünyadaki ilk 10 ülke arasına giren Türkiye’de buğday en önemli tarımsal ürünlerden bir tanesidir. Buğday ıslahında yıllardır önemli gelişmeler kaydedilmesi, yüksek verimli ve kaliteli çeşitler elde edilmesine rağmen üreticiler tarafından ne derecede benimsendiği yönünde çalışmalar eksik kalmıştır. Bu çalışma uluslararası kuruluşlarla işbirliği çerçevesinde; Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü ile ICARDA ve CIMMYT’in ortaklaşa yürüttüğü bir proje olan “Uluslararası Kışlık Buğday Geliştirme Programı” (IWWIP) altında yürütülmüştür. Çalışma ile “Ulusal Buğday Islah Programı” kapsamında son 10 yılda ıslah edilen kışlık/yazlık karakterli 5 buğday çeşidinin (Ceyhan-99, Demir-2000, Karahan-99, Pehlivan ve Sarıçanak-98) yayılma ve benimsenme durumunun belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma sonuçları Adana, Ankara, Diyarbakır, Edirne ve Konya’da 2007 yılında buğday tarımına yer veren 781 tarım işletmesi ile yapılan anket sonuçlarına dayanmaktadır.



**Buğday tarlasında Türk çiftçileri. Yeni buğday çeşitlerini eken üreticilerde buğdayın işletme gelirine katkısı %53**

İzlenen bu 5 buğday çeşidi, 1995 yılından önce piyasaya girmiş ve halen üreticiler tarafından ekilmekte olan buğday çeşitleri ile kıyaslanmıştır. Üreticilerin buğday çeşitlerinin özelliklerine göre tercihleri çeşidin benimsenme ve yayılma sürecinde etkili faktörlerdendir. Üreticilerin tercihlerindeki etkili olan bu kıstasları anlamak ıslahçıların önceliklerini belirleyip yönlendirmesi ve ıslah stratejilerini belirlemesi açısından önem taşımaktadır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre bu kıstaslar önem sırasına göre sıralandığında; yüksek verim ve soğuşa dayanıklılık ilk sıralarda gelmektedir. Bunu yüksek pazar fiyatı ve yerel koşullara çeşidin adaptasyonu (kurağa ve dona dayanıklılık gibi) gibi özellikler takip etmektedir.

### İstikrarlı ve Yüksek Verim...

Kuru koşullarda, yeni buğday çeşitlerinden elde edilen verim eski çeşitlerden elde edilen verimlerden 2 kattan daha fazla olduğu belirlenmiştir. (3.541 kg/ha, 1.654 kg/ha). Bunun yanında verim farklarında bölgesel farklılıklarda bulunmaktadır. Plato bölgelerde (Ankara ve Konya) kuru koşullarda verim farklılığı yeni buğday çeşitleri lehine %73 daha fazla iken (2.407 kg/ha, 1.394 kg/ha), daha alçak bölgelerde verim farkı yine yeni buğday çeşitleri lehine %13 (3.739 kg/ha, 3.302 kg/ha) olarak belirlenmiştir. Yeni buğday çeşitleri aynı zamanda kuru koşullarda belirtilen tüm buğday çeşitleri arasında en düşük varyasyon katsayısına sahip olmuş olup (%28), bu eski çeşitler için %61 olarak belirlenmiştir. Bundan dolayı yeni çeşitler daha durağan bir verime sahiptir.

### Yüksek Kârlılık...

Birim araziden elde edilen ortalama brüt kâr yeni buğday çeşitlerinde eski buğday çeşitlerine göre 2,2 kat daha yüksektir. (858\$/ha, 392\$/ha). Fakat çeşitlerin brüt kârları arasında da farklılıklar bulunmaktadır. Ceyhan-99, Pehlivan, Sarıçanak-98 ve Karahan-99 buğday çeşitleri diğer buğday çeşitlerine göre daha iyi performans gösterirken, Demir-2000 çeşidi eski buğday çeşitlerine göre verim düşüklüğü nedeni ile daha az kârlı olarak belirlenmiştir. Yeni çeşitlerin benimsenmesi aile gelirini önemli ölçüde arttırmaktadır. Yeni çeşitleri eken üreticilerin geliri eski çeşitleri eken üreticilerden %80 oranında daha yüksek olarak hesaplanmıştır.

### Yeni Çeşitler Geliri Arttırıyor...

Çalışmada üreticiler sermaye varlıkları dikkate alınarak refah düzeylerine göre 4’e bölünerek çeyrekli gruplar halinde sınıflandırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda en düşük refah çeyreğinde yer alan üreticilerin (yoksul üreticiler) yeni buğday çeşitlerini seçtiklerinde eski buğday çeşitlerini eken üreticilere göre kişi başı

gelirlerini 1/3 oranında arttırdıkları, aynı durumun en yüksek refah çeyreğinde bulunan (zengin üreticiler) için de geçerli olduğu belirlenmiştir.

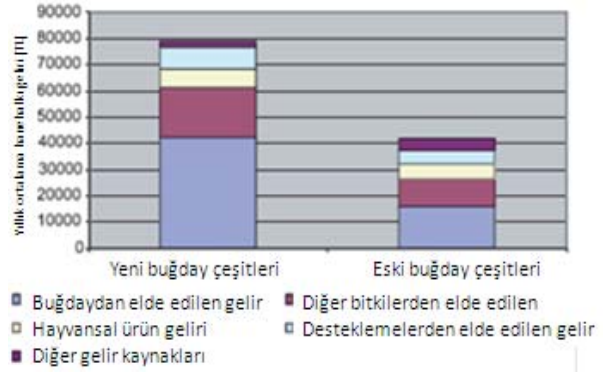
## Düşük Oranda Yaygınlığın Birçok Nedeni Var...

Yeni buğday çeşitlerinin kârlı oluşu ve verimlerinin eski buğday çeşitlerine göre yüksek olmasına rağmen, yapılan anket çalışması sonucu yeni buğday çeşitlerinin benimsenme düzeyinin düşük olduğu belirlenmiştir. İzlenen 5 buğday çeşidinin toplam buğday ekim alanının %15'inde yetiştirilmesine rağmen geriye kalan %49 alanda eski çeşitlerin üretimi yapılmaktadır. Ankara ve Konya illerinde yeni çeşitlerin benimsenme oranı %10'un altında iken Edirne ve Diyarbakır illerinde yeni çeşitler toplam buğday ekilen alanının yaklaşık %30'unu kapsamaktadır. Yeni çeşitlerin zengin ve yoksul üretici tarafından benimsenmesi açısından ise bir fark bulunamamıştır. Tabii ki benimsenme oranı çeşitlere göre farklılık göstermektedir.

Örneğin; Sarıçanak-98 buğday çeşidini eken üreticiler bazı yıllar bu çeşidinin veriminin düştüğünü, Ceyhan-99 buğday üreticileri ise bu çeşidin soğuğa hassas bir çeşit olduğunu ve tohumunun pahalı olduğunu, Pehlivan buğday çeşidini üreten üreticiler ise hastalıklara karşı bu çeşidin hassas olduğunu belirtmişlerdir. İslah edilen çeşitlerin tohum üretimi, spesifik tarımsal iklim şartlarına uygun hedef çeşitlerin benimsenmesi ve üretimlerinin artırılmasını teşvik edici tedbir ve uygulamalara dayalı yayım sistemleri çeşitlerin benimsenme sürecinin etkileyen unsurlardır.



**Yayım uzmanları bölge üreticilerine yeni çeşitler konusunda bilgi veriyor.**



**Yeni ve eski buğday çeşitlerini eken üreticilerin ortalama gelir durumları**



**5 yeni buğday çeşidinin benimsenme düzeyi incelendi**

Çalışma sonucunda, çeşitlerin yaygınlığı ile ilgili elde edilen sonuçlar incelendiğinde yeni buğday çeşitlerinin kullanılması ile 2007 yılında ulusal gelire 24 milyon \$ katkı yapıldığı ve bu katkının da %90'ının kuru alanlardan geldiği belirlenmiştir. Sonuç olarak eğer yeni çeşitlerin benimsenmesini sınırlandıran faktörler tam olarak belirlenirse bu katkının daha da yüksek olacağı anlaşılmaktadır.

## Daha Çok Araştırma... Daha Çok Tanıtım...

Yapılan bu araştırma ile yeni buğday çeşitlerinin eski çeşitlere göre daha üstün olduğu eğer bu çeşitler üreticiler tarafından benimsenirse işletme gelirinde artış olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Yeni çeşitlerin daha fazla yayılmasını engelleyen faktörlerin analizi iyi yapılmalıdır. Böylece tohum üretim sisteminde potansiyel gelişmelerin tanımlanması ve bilgi dağıtım sürecini kapsayan bir uygulama ile ulusal yayım sisteminin gelişmesine de katkıda bulunulacaktır. Aynı zamanda üreticilerin tercihinde etkili olan düşük verimle alakalı tohum yenileme oranı, dona hassasiyet, hastalıklara hassasiyet ve yüksek tohum fiyatları gibi unsurlar araştırılmalıdır. Gelecekte yapılacak çalışmalar ile Türkiye'deki küçük ölçekli işletmelerin bu yeni çeşitlerden daha çok faydalanmaları ve kırsal alanda yaşamın iyileştirilmesi sağlanabilecektir.